

foto LNV

Demissionair minister voor Natuur en Stikstof Christianne van der Wal woonde in september het veldbezoek bij van de werkgroep van de Ecologische Autoriteit aan Natura 2000-gebied Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek (Noord-Brabant). Geheel links: secretaris Willemijn Smal van de Ecologische Autoriteit.

‘Er is vooral meer kennis nodig over Interview met Willemijn Smal, Ecologische Autoriteit

Willemijn Smal, coördinator en secretaris bij de Ecologische Autoriteit, reflecteert op het advies *Doen wat moet én kan*. ‘Onze constatering dat kennisontwikkeling en monitoring ondergeschoven kindjes zijn, vindt weerklank bij veel provincieambtenaren. Zij zijn blij met de aandacht en de steun in de rug om te zorgen dat de kennisontwikkeling en monitoring er nu wel komen.’

tekst Ria Dubbeldam (redactie Vakblad)

In totaal worden 131 natuurdoelanalyses opgesteld en beoordeeld. Waarom gebeurt dit niet voor alle 162 Natura 2000-gebieden?

‘De provincies en het ministerie van LNV hebben voorrang gegeven aan de Natura 2000-gebieden met habitats voor stikstofgevoelige soorten, omdat die de vergunningverlening belemmeren. Natuurlijk is het jammer dat de overige 31 gebieden niet zijn meegenomen, maar een

grotere omissie is dat binnen de 131 gebieden de niet-stikstofgevoelige natuur niet hoefde te worden geanalyseerd. Een aantal provincies heeft dat overigens wel gedaan, maar niet alle. De natuurdoelanalyse Rijntakken, ruim 23.000 hectare oevers langs Waal, Nederrijn en IJssel, laat zien waar dat toe leidt. Door de niet-stikstofgevoelige natuur buiten de NDA te houden zijn slechts 13 van de 59 doelen voor instandhouding en herstel behandeld. De NDA is daardoor geen samenhangend geheel geworden. Wij zeggen juist dat je alleen vanuit de samenhang kunt begrijpen waar de drukfactoren op de natuur vandaan komen en wat je er tegen kunt doen. Als je de habitats als losse snippers bestudeert, is dat een gemiste kans. Hierop gebaseerde adviezen kunnen zelfs averechts uitpakken. Wanneer er maatregelen worden genomen om stikstofgevoelige natuur te herstellen, zoals bijvoorbeeld vaker maaien, kunnen natuurwaarden waarvoor dat gebied belangrijker is daaronder leiden.’

Zijn de natuurdoelanalyses een soort nulmeting van de stand van onze natuur?

‘Nee en ja. Bij de aanwijzing van de Natura 2000-gebieden is op veel plekken nagelaten om in beeld te brengen hoe de natuur er op dat moment

vorstond, terwijl Nederland dat voor de vastgestelde behoudsdoelen wel moesten weten. In ons advies *Doen wat moet én kan* zeggen we dan ook dat dat neerkomt op verwaarlozing van onze belangrijkste natuur. Met deze ronde natuurdoelanalyses is nu het net opgehaald voor alle stikstofgevoelige natuur, en wordt in beeld gebracht hoe die er nu voorstaat. In die zin hebben we in 2023 inderdaad een nieuw referentiepunt opgesteld voor alle stikstofgevoelige gebieden. Toch zijn er nog diverse mogelijkheden om de toestand van de natuur in voorgaande jaren te herleiden. Vaak zijn er gegevens uit het verleden voorhanden. Met een aantal experts zou je een reconstructie kunnen maken van de Ausgangssituatie ten tijde van de aanwijzing van een aantal Natura 2000-gebieden. Bij verbeter- en uitbreidingsdoelen moet je ook kijken naar de potenties van het gebied, ofwel welke doelstellingen de beste resultaten kunnen opleveren. Het is goed om alsnog te bepalen wat er maximaal haalbaar is om die doelen in te vullen.’

Komt er een vervolg op de NDA-exercitie of is het een eenmalige actie?

‘De natuurdoelanalyses zijn opgezet als een iteratief proces, ofwel iets dat zich kan herhalen. Maar

ja, het is nog geen vastgesteld beleid. In december heeft demissionair minister Van der Wal opnieuw in een brief aan de Kamer aangegeven dat het de bedoeling is dat de natuurdoelanalyses blijven en dat het proces versterkt moet worden. Wanneer de tweede ronde precies komt, staat dus nog in de sterren geschreven.

Voor ons is dat wat lastig om mee te werken. We willen kunnen voorsorteren op volgende rondes, de processen optimaliseren, en het werk dat gedaan moet worden beter plannen. We adviseren om de systematiek van de natuurdoelanalyses te verbreden en te versterken, zodat die kunnen uitgroeien tot een belangrijke kennisbasis.

We adviseren bijvoorbeeld om uit te zoeken welke kennis aanvullend nodig is om beter zicht te krijgen op de staat van de natuur, welke informatie essentieel is om betere adviezen en besluiten over herstelmaatregelen te kunnen nemen, en hoe de monitoring van vegetaties is te verbeteren. Dat gebeurt in een zesjarige cyclus, voor sommige soorten en vegetaties is die periode te lang, voor andere te kort. Er zijn habitattypen die pas decennia na verbetering van de abiotische omstandigheden zich vestigen. De procesindicatoren die BIJ12 heeft ontwikkeld voor abiotische omstandigheden zijn daarvoor een behulpzaam

instrument. Daarmee breng je bijvoorbeeld in beeld of de waterstand na een maatregel reageert zoals was bedoeld. Als dat gebeurt, is dat het eerste teken dat een maatregel gaat werken, terwijl je nog lang niet kunt zien dat het blauwgrasland, waar je het voor doet, herstelt.'

Je noemde ook dat er aanvullende kennis nodig is. Wat voor kennis bijvoorbeeld?

'Er is vooral meer kennis nodig over effectieve beheermaatregelen voor bepaalde habitattypen. Het is goed om dit soort kennisontwikkeling door OBN Natuurkennis te laten oppakken. Het zou namelijk zonde zijn als in afzonderlijke gebieden kennisvragen worden uitgeplozen met het risico dat het suboptimaal gebeurt, terwijl het op landelijke schaal met meer deskundigheid kan worden uitgezocht en de kennis ook landelijk kan worden verspreid en benut.

Een ander voorbeeld van een onderbelicht kennisdomein is de bodemchemie. Er zijn een aantal bureaus die goed onderzoek verrichten, maar het in kaart brengen van de bodemchemie is nog geen common practice. De kennisontwikkeling begint met het opstellen van protocollen hoe je in het veld de bodem moet bemonsteren.

Ook over bodemherstel weten we nog zoveel niet.

Diverse natuurgebieden worden al decennia zo sterk met stikstof overbelast dat de bodembuffer is verdwenen. Daar is voor bodemherstel meer nodig dan het elimineren van de stikstof. Onderzoek daarnaar loopt, het is wachten op de resultaten. Hopelijk geven die ook handvatten voor het maatschappelijke debat. Ook met boeren, die zelf al volop met de bodem bezig zijn. Zodra er meer kennis is over natuurbodems kunnen we overtuigender laten zien waartoe de stikstofbelasting leidt.

Een ander terrein waar meer kennis gewenst is, is landschapsecologie. Landschapsecologische analyses (LESA's) zijn momenteel het toverwoord, maar we missen protocollen om ze gestandaardiseerd te kunnen uitvoeren. Bij een LESA hoor je een visualisatie te maken hoe een landschap in elkaar steekt, waar de natuur ligt, hoe de grondwaterstromen lopen en welke aardlagen er zijn; abiotische informatie die in een synthese op een goede manier moet worden ontsloten. Wat je echter vaak ziet, is dat alle gegevens plompverloren achter elkaar worden gezet. Dat is geen LESA. Ik houd mijn hart vast dat het vooral lijsten worden en niet een goed verhaal waarin een aantal deskundigen het systeem duidelijk in kaart hebben gebracht. Een arts kan ook niet zeggen: hier heb

effectieve beheermaatregelen'

foto Hans van den Bos, Bosbeeld

je de medische encyclopedie, succes met de diagnose. Een arts moet begrijpen hoe een lichaam in elkaar steekt; daar heeft hij/zij een degelijke opleiding voor gedaan.'

Met hoeveel enthousiasme hebben provincies de natuurdoelanalyses opgesteld?

'Sommige hebben echt de kans benut om de staat van de natuur en wat die nodig heeft in beeld te brengen. De provinciale politiek kan de natuurdoelanalyses nu en onze daarop gebaseerde adviezen gaan bespreken en alle belangen gaan afwegen.'

In Doen wat moet én kan schrijft de Ecologische Autoriteit dat een aantal provincies voor het opstellen van de natuurdoelanalyses geen gebruik heeft gemaakt van de kennis van beheerders.

Gaan die provincies dit alsnog oppakken?

'We hebben het wel geadviseerd. Beheerders zijn bij uitstek de mensen die de gebieden goed kennen en soms ook extra gegevens op de plank hebben liggen. De provincies hadden echter weinig tijd om de natuurdoelanalyses te maken en niet allemaal hebben ze de menskracht om ze in de volle breedte op te kunnen stellen. Soms lag er een politiek besluit om de natuurdoelanalyses eenvoudig te houden.'

Gaan de provincies met jullie adviezen aan de slag?

'Dat is wisselend. Provincies zijn niet verplicht onze adviezen op te volgen. Ze moeten wel rapporteren hoe ze met ons zwaarwegende advies omgaan. Mijn ervaring is dat de meeste blij zijn met de adviezen. Vooral onze constatering dat kennisontwikkeling en monitoring lang ondergeschoven kindjes zijn geweest, vindt weerklank bij veel provincieambtenaren. Zij zijn blij met de aandacht en de steun in de rug om te zorgen dat de kennisontwikkeling en monitoring er nu wel komen.'

Monitoring is arbeidsintensief werk. Is er voldoende menskracht voor en hebben inventariseerders voldoende kennis in huis?

'Wij horen inderdaad dat menskracht een probleem is. Zelf ervaren we dat ook. Voor de beoordeling van de natuurdoelanalyses schakelen we deskundigen in. Ze geven aan stervensdruk te zijn. Toch willen ze zich voor de Ecologische Autoriteit inzetten, omdat ze het een belangrijke taak vinden.'

We zien ook dat het een wat verouderde beroepsgroep is. Het komt erop aan dat de deskundigen snel hun ervaring en kennis gaan overdragen op een nieuwe generatie. Er zullen nieuwe mensen opgeleid moeten worden voor monitoring van vegetaties en voor het opstellen van LESA's. Lange tijd werd landschapsecologie een niet zo interessant vakgebied gevonden. Sommige universiteiten zijn zelfs met de opleiding gestopt. Maar nu, door de vele nieuwe ontwikkelingen liggen er volop kansen. Dat je als landschapsecoloog je tanden mag zetten in goede LESA's is natuurlijk heel interessant en inspirerend.

Wat betreft het personeelstekort zullen opkomen-

foto Hans van den Bos, Bosbeeld

Van Natura 2000-gebied Rijntakken is alleen de stikstofgevoelige natuur in de natuurdoelanalyse opgenomen, waardoor het geen samenhangend geheel is geworden.

de technieken in artificial intelligence en remote sensing vast ook kansen gaan bieden. Dat staat nog wel in de kinderschoenen.'

Natuur lijdt onder een veelvoud aan drukfactoren, stelt de Ecologische Autoriteit, vooral onder stikstofdepositie, verdroging en een slechte waterkwaliteit. In 41 procent van de natuurdoelanalyses signaleren jullie ook een niet optimaal beheer. Waardoor komt dat en is daar snel actie op te ondernemen?

'Er zijn verschillende redenen aan te wijzen voor niet optimaal beheer. Vaak gaat het om gebrek aan financiering. Je ziet bijvoorbeeld dat er niet twee keer gemaaid wordt, terwijl dit wel wenselijk is. Soms is beheer sowieso erg kostbaar, bijvoorbeeld in gebieden met microreliëf waar je niet met groot materiaal aan de slag kunt. Soms is er sprake van langjarige contracten met pachters die niet optimaal beheren, maar waarbij de contracten niet makkelijk zijn open te breken. We constateren ook wel gebrek aan kennis. Dan verwijzen we naar OBN-rapporten, bijvoorbeeld om aan te geven hoe je stroomdalgrasland het beste beheert. In een enkel geval kunnen er verbeterafspraken worden gemaakt, maar in het algemeen moeten beheerders toch gewoon wachten tot er meer centen komen om maatregelen te nemen die uit de natuurdoelanalyses naar voren komen.'

In de natuurdoelanalyses constateren jullie ook ongewenste recreatiedruk (36 procent van de gebieden) en verstoring (13 procent van de gebieden). Wat kunnen beheerders doen om die te beperken?

'We zien in de gebieden een wisselend beeld. Beheerders proberen veelal met zoneringsplannen op een slimme manier recreatie in goede banen te leiden, bijvoorbeeld door rond een educatief centrum goede routes uit te zetten en door op kwetsbare plekken paden minder toegankelijk te maken. Een initiatief lukt niet altijd. In de Biesbosch is gewerkt aan een recreatieplan, maar de gemeente die het moest vaststellen, vond zoneringsplanning niet wenselijk.'

Op 1 februari is jullie advies in de Tweede Kamer besproken. Wat was de reactie?

'Ik was niet aanwezig, maar collega's vertelden dat Van der Wal en diverse Kamerleden ons advies hebben gequoot om kracht bij te zetten dat er stappen in de stikstofaanpak genomen moeten worden. Het lijkt erop dat de Kamer positief staat tegenover de 3 miljard extra die Van der Wal voor het stikstofbeleid heeft gevraagd. De stemming hierover vindt binnenkort plaats.' [Het Vakblad lag ten tijde van de stemming bij de drukker, red.]

Jullie advies is dus op een heel goed moment uitgebracht.

'In mei, vlak voordat het kabinet viel, hebben we al aangekondigd dat we dit advies na toetsing van ongeveer de helft van de analyses zouden uitbrengen. Het was een mooi toeval dat de presentatie samenviel met de begroting en de formatiebesprekingen. Onder meer hierdoor is het goed opgepikt.'

redactie@vakbladnbl.nl